

Strom jako domov aneb Koho také ohrožuje motorová pila

Úbytek starých stromů v intravilánech i volné krajině často vnímáme jako problematický z hlediska jejich ekologické funkce, ohledy jsme si již zvykli brát na hnízdicí ptactvo či arborikolní hmyz. Nicméně existuje ještě další velká skupina živočichů, která stromy hojně využívá. A bohužel je často opomíjena, ačkoliv z hlediska arboristických zásahů je mimořádně riziková. Jedná se o netopýry. Řada našich druhů je totiž vázána právě na vzrostlé stromy, které létajícím savcům skýtají nejen množství dostupné hmyzí potravy, ale také domov. Netopýři nejsou schopni si úkryty vytvářet, osidlují du-

tiny a praskliny vzniklé činností jiných organismů či stárnutím dřeviny a povětrnostními vlivy. K typicky stromovým druhům v ČR patří např. netopýr rezavý (*Nyctalus noctula*), n. vodní (*Myotis daubentonii*), n. hvízdavý (*Pipistrellus pipistrellus*), n. nejmenší (*P. pygmaeus*), n. parkový (*P. nathusii*) či n. stromový (*Nyctalus leisleri*). Ve stromech se netopýři mohou vyskytovat celoročně – v období jarních a podzimních přeletů, letních reprodukčních kolonií i při zimování.

V praxi se opakovaně setkáváme s případy, kdy v důsledku neznalosti zúčastněných subjektů (mnohdy i úřadů povo-

Dutiny a praskliny ve stromech představují významné úkryty pro řadu druhů netopýrů, a to i v zimě. Foto Evžen Tošenovský

lujících dané akce) dochází k zásahům, které jsou z hlediska netopýrů problematické. Největší riziko představují kácení a ořezy starých listnatých stromů v parcích, alejích a břehových porostech. Nejde jen o úbytek vhodných stanovišť, mnohdy se netopýři ocitají v přímém ohrožení života. Pokud skácíme strom s reprodukční kolonií samic nebo se zimujících zvířat, obvykle následuje tragédie antických rozměrů – nevzletná mláďata nebo naopak hibernující jedinci mívají v takovém případě minimální šance na přežití. V horší variantě se může jednat o vyšší desítky až stovky zvířat. Při plánování jakýchkoliv zásahů u vzrostlých stromů proto musíme mít vždy možný výskyt netopýrů na paměti a postupovat obezřetně. Ideální je provést předem průzkum, při němž odborníci zmapují potenciální (ideálně i reálně obsazené) úkryty. Tyto poznatky pomohou při plánování celé akce. Ne pokaždé totiž bývá jediným řešením kácení. Mnohdy lze kvalitním arboristickým zásahem i na první pohled problematické stromy zachovat funkční ještě na řadu dalších let (odlehčením a stabilizací koruny, ořezem na torzo apod.). Vždy, a to i pokud se jedná o menší počet dřevin a průzkum není k dispozici, je důležité u stromů s dutinami preventivně dodržet alespoň některé obecné principy. Jde především o správné načasování a postup prací. Z hlediska netopýrů je pro kácení a ošetřování stromů nejvhodnější období přibližně od 15. září

Na stromy jsou někdy vyvěšovány speciální netopýří budky. Na snímku celoroční dřevocementová budka v pražské Stromovce. Foto Petra Schnitzerová

Typickým obyvatelům stromových úkrytů je u nás netopýr rezavý. Foto Martin Celuch

Netopýří poradna

Netopýři jsou našimi sousedy také v budovách – obývají úkryty na půdách, ve štěrbinách panelových domů, za dřevěným obložním zdí, dutiny pod střechem i řadu dalších míst. Dnes již víme, že netopýři osidlují také velké mosty přes vodní toky. Občas se nastěhují i do z našeho hlediska dosti podivných míst, jako jsou kastlíky na venkovní rolety apod. A někdy si bohužel úkryt vyberou tam, kde je jejich soužití s lidmi z různých důvodů problematické. Právě zde pomáhá bezplatná poradna pro veřejnost provozovaná odborníky z ČESON. Ti každoročně řeší stovky případů telefonicky, e-mailem i osobními návštěvami na místě. Někdy se podaří úkryt navzdory počátečním obtížím zachovat, někde jsou netopýři od začátku vítáni, a lidé pro ně dokonce vyvěšují speciální budky. Tyto případy pak slouží jako příklady dobré praxe a ČESON je oceňuje památeční plakety „**Náš soused je netopýr**“. V tzv. Klubu přátel netopýrů je již více než 160 majitelů či správců domů, kastelánů, rodin, ale také dětských skupin ze škol a kroužků.

Aby bylo možné bezplatný poradenský servis pro veřejnost v co největším rozsahu zachovat i do budoucna, je potřeba také finanční pomoc. Proto ČESON založil dárcovský projekt „**SOUSED JE NETOPÝR – podpora pro NETOPÝŘÍ PORADNU**“ na platformě Darujme.cz.

Příspěvek do této veřejné sbírky tak mohou nejen lidé, kterým poradna pomohla, ale i ti, kteří netopýry přímo za sousedy nemají, ale chtěli by pomoci tyto úžasné tvory chránit.

do 15. listopadu. V tuto dobu jsou nejvíce tolerantní k rušení, neboť mláďata již odrostla a zároveň jsou netopýři dosud aktivní a využívají různé přechodné úkryty. V nezbytných případech, kdy nelze kácení odložit, je možné je provést na konci zimního spánku netopýrů, asi od 1. do 15. března (později již nastává riziko kolize s hnízdícími ptáky). Důležitou roli hrají také výkyvy počasí. Zásahy na vzrostlých stromech s potenciálními úkryty by měly probíhat výhradně při denních teplotách přesahujících 10 °C. V chladnějších dnech (ač mohou spadat do uvedených „bezpečných“ období) se obvykle netopýři nacházejí ve stavu tělesné strnulosti a nedokáží úkryt opustit. Podstatné je dodržet i správný postup prací. U stromů s výskytem dutin je nutné vést řez v předpokládaném zdravém dřevě nad a pod a tuto část stromu spustit co nejšetrněji na zem pomocí plošiny či lana ve vodorovné poloze. Pokud nelze dutiny v odříznutých částech dostatečně prohlédnout (svítilnou či endoskopem), je třeba příslušný kus kmene či větve ponechat s nezakrytým vstupním otvorem na bezpečném

místě po dobu minimálně 24 hodin. V případě nálezu zvířat je nutné práce ihned pozastavit a konzultovat další postup s biologickým dozorem, chiropterologem, popř. příslušnou záchrannou stanicí (www.zvirevnouzi.cz).

Ochrana netopýrů sídlících ve stromech se v ČR věnuje Česká společnost pro ochranu netopýrů (ČESON). V rámci své činnosti provozuje i specializovaný osvětový web vestrome.sousednetopyr.cz, kde je možné najít základní informace o této problematice. Podrobněji jsou vhodné postupy včetně modelových příkladů zpracovány v metodické příručce *Netopýři a stromy rostoucí mimo les. Šetrná péče o dřeviny a úpravy parků*, která je volně ke stažení na www.ceson.org. Průběžně se konají rovněž vzdělávací semináře určené pracovníkům úřadů, správcům zeleně, arboristům i dalším zájemcům.

Olga Růžičková
Česká společnost pro ochranu netopýrů

V letech 2024–2025 ČESON realizoval pilotní testování značení stromů s úkryty netopýrů. Foto Evžen Tošenovský